

EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 8.4.2014.
COM(2014) 216 final

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**Hjogo rīcības pamatplāns laikposmam pēc 2015. gada: izturētspējas veidošana, īstenojot
risku pārvaldību**

{SWD(2014) 133 final}

{SWD(2014) 134 final}

1. CEĻĀ UZ HJOGO RĪCĪBAS PAMATPLĀNU LAIKPOSMAM PĒC 2015. GADA

Hjogo rīcības pamatplāns (HRP) “Pastiprināt valstu un kopienu pretestību katastrofām” ir 10 gadu plāns, ko pieņēmušas 168 ANO dalībvalstis, kuras brīvprātīgi apņēmušās strādāt ar piecām rīcības prioritātēm, lai pasauli labāk aizsargātu pret dabas katastrofām un pilnveidotu katastrofu izturētspēju. 2005. gadā pieņemtā Hjogo rīcības pamatplāna termiņš ir 2015. gads; tagad norisinās plašas apspriežu procedūras¹ par dabas katastrofu riska mazināšanas pamatplāna veidošanu laikposmā pēc 2015. gada, kas tiks apstiprināts 3. pasaules konferencē par katastrofu riska mazināšanu, kura 2015. gada 14.–18. martā norisināsies Sendai (Japānā).

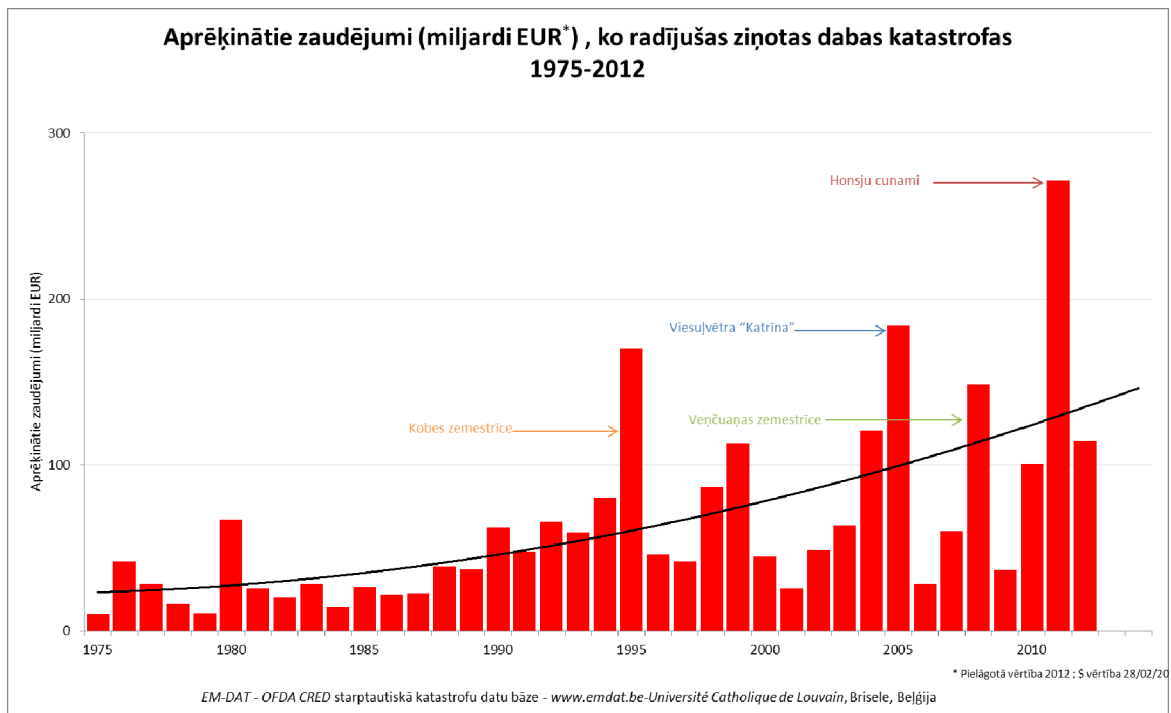
Katastrofas un klimata risks būtiski ietekmē ekonomiku, kā arī iedzīvotāju drošību un labklājību. Pēdējos gados arvien palielinājusies katastrofu ietekme, ko radījušas klimata pārmaiņas, ātra un neplānota urbanizācija, demogrāfiskais spiediens, būvdarbi un intensīvāka zemes izmantošana bīstamākās teritorijās, bioloģiskās daudzveidības zudums un ekosistēmas degradācija.

Laikposmā no 2002. līdz 2012. gadam dabas katastrofas gadā vidēji laupījušas vairāk nekā 100 000 cilvēku dzīvību. Pagājušajā desmitgadē visā pasaulē vērojama tiešo kopējo zaudējumu palielināšanās tendence, un gada vidējie ekonomiskie zaudējumi pārsniedz EUR 100 miljardus². Katastrofu ietekme dažādos reģionos ir atšķirīga, un to nosaka ģeogrāfiski riska faktori, kā arī sociālekonomiskās attīstības līmenis. Lai gan bojāgājušo skaits parasti ir augstāks jaunattīstības valstīs, bet ekonomiskie zaudējumi — attīstītajās valstīs, katastrofas var skart visas valstis. Eiropas Savienība šajā ziņā nav izņēmums: dabas katastrofas ir par iemeslu 80 000 nāves gadījumu un pēdējā desmitgadē radījušas EUR 95 miljardu lielus zaudējumus³.

¹ ANO birojam dabas katastrofu riska mazināšanas jautājumos (*UNISDR*) ir lūgts (ANO Ģenerālās asamblejas 2011. gada 22. decembra Rezolūcija Nr. 66/199) nodrošināt *katastrofu riska mazināšanas pamatplānu laikposmam pēc 2015. gada*.

² Katastrofu izplatības pētniecības centrs (*CRED*).

³ Katastrofu izplatības pētniecības centrs (*CRED*) — dati par 28 ES dalībvalstīm laikposmā no 2002. līdz 2012. gadam.

Lai novērstu šīs satraucošās tendences, ļoti būtiska ir riska novēršanas un pārvaldības politika, nodrošinot ilgtspējīgu attīstību un ekonomikas izaugsmi gan ES⁴, gan citur pasaulē. Riska novēršana un pārvaldība ir ekonomiski pamatots risinājums, lai novērstu zaudējumus, nodrošinot 4 līdz 7 reizes lielu ieguldījumu atdevi no katra euro⁵. Ieguldot katastrofu riska pārvaldībā, tiek arī gūtas plašas ekonomiskas priekšrocības, un tas var būt veids, kā veicināt darbavietu radīšanu un nodrošināt publisko un privāto finanšu strukturālo ilgtspēju.

Lai labāk risinātu nākotnes problēmas, šādā kontekstā unikālu iespēju turpināt HRP panākumus sniedz atjaunots starptautisks pamatplāns katastrofu riska mazināšanai.

Dažādu iniciatīvu, piemēram, Rio +20 augstākā līmeņa sanāksmes⁶ un UNFCCC⁷, rezultāti, kā arī plašais starptautiskais atbalsts izturētspējas programmai liecina, ka riska mazināšanai un katastrofu pārvaldībai jāklūst par jaunattīstības valstu, jauno tirgus ekonomikas valstu un attīstīto valstu prioritāti.

HRP pārskatīšana arī ir iespēja Eiropas Savienībai novērtēt izstrādāto politiku un panākumiem katastrofu izturētspējas un riska pārvaldības jomā ES politikā, kā arī sniegto atbalstu saskaņā ar attīstības sadarbības un humānās palīdzības programmām.

⁴ Saskaņā ar stratēģiju "Eiropa 2020" COM(2010) 2020.

⁵ "Natural disasters, counting the cost" (Pasaules Banka, 2004).

⁶ 2012. gada ANO konference par ilgtspējīgu attīstību.

⁷ Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām.

Šā paziņojuma mērķis ir izklāstīt Komisijas sākotnējo viedokli par Hjogo rīcības pamatplāna veidošanu laikposmam pēc 2015. gada, pamatojoties uz sasniegumiem dažādās ES politikas jomās, tostarp attiecībā uz civilo aizsardzību, vides aizsardzību, iekšējo drošību, pielāgošanos klimata pārmaiņām, veselību, pētniecību un inovāciju, kā arī izturētspējas programmu, ko veicina ar ES ārējo darbību. Tajā ir analizēts panāktais progress un apskatītas īstenošanas nepilnības un pieaugoša riska izraisītas jaunas problēmas.

2. PROGRESS UN IZAICINĀJUMI

Kopš pieņemšanas 2005. gadā HRP ir bijusi liela nozīme, atbalstot globālos, reģionālos un valsts mēroga centienus katastrofu riska mazināšanas jomā. Tomēr, neraugoties uz pozitīvajām tendencēm, ir vairākas būtiskas īstenošanas nepilnības, kā arī radušās jaunas problēmas.

Pastiprināts atbalsts katastrofu riska pārvaldībai ir sekmējis to, ka galvenās ieinteresētās personas, tostarp galvenie līdzekļu devēji attīstības atbalstam, pievērš lielāku uzmanību katastrofu riska pārvaldībai un tajā iegulda lielākus līdzekļus. Tomēr piecu HRP prioritāšu⁸ īstenošanas panākumu paškontrolē liecina, ka vislielākie panākumi ir sasniegti 1. prioritātē (nodrošināt, ka katastrofu riska mazināšana ir valsts un vietējā mēroga prioritāte ar stabilu institucionālo īstenošanas bāzi) un 5. prioritātē (sagatavotības un reaģētspējas pastiprināšana katastrofu gadījumos), savukārt kopumā mazi panākumi gūti 4. prioritātē, kuras mērķis ir samazināt riska pamatfaktorus⁹.

Lielākā daļa valstu joprojām saskaras ar grūtībām integrēt riska mazināšanu publisko ieguldījumu plānošanā, pilsētībūvniecībā, teritoriju plānošanā un pārvaldībā, kā arī sociālajā aizsardzībā. Joprojām ir nepieciešams, lai politika patiešām tiktu īstenota un, pateicoties stiprākām iestādēm, augtu sabiedrības izturētspēja. Ar pašreizējiem ieguldījumiem un politikas pasākumiem nepietiek, lai efektīvi risinātu pastāvošo risku, nemaz nerunājot par jaunām problēmām, tajā skaitā:

- klimata pārmaiņu sekas un nepārtraukta vides degradācija radīs arvien spēcīgākas un biežākas ekstrēmas dabas parādības, tostarp plūdus, sausuma periodus un ciklonus;
- klimata pārmaiņas arī daudzkārt palielina nestabilitātes, konfliktu un valsts neaizsargātības draudus, izraisot migrāciju un iedzīvotāju pārvietošanu, vāju pārvaldību un ģeopolitisko nestabilitāti;
- konflikti un nestabilitāte vēl vairāk ietekmē neaizsargātību katastrofu gadījumos;
- iedzīvotāju skaita pieaugums, galvenokārt nabadzīgākās valstīs un mājāsaimniecībās, kā arī straujā urbanizācija palielinās spiedienu uz dabas resursiem un saimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv katastrofu risks;

⁸ Rīcības prioritātes: 1): nodrošināt, ka katastrofu riska mazināšana ir valsts un vietējā mēroga prioritāte ar stabilu institucionālo īstenošanas bāzi; 2) identificēt, novērtēt un pārraudzīt katastrofu risku un uzlabot agrīno brīdināšanu; 3) izmantot zināšanas, inovācijas un izglītību, lai visos līmeņos veidotu "drošības un izturētspējas kultūru"; 4) mazināt riska pamatfaktorus; 5) pastiprināt sagatavotību katastrofām, lai spētu efektīvi reaģēt visos līmeņos.

⁹ Hjogo rīcības pamatplāna īstenošana, kopsavilkuma pārskati (2007–2013), *UNISDR*, 2013. gads.

- strauja urbanizācija, kas izraisa iedzīvotāju koncentrēšanos, kā arī ieguldījumi teritorijās, kurās pastāv katastrofu risks un bīstamība, būtiski palielina neaizsargātību (tiek lēsts, ka 2050. gadā 60–70% pasaules iedzīvotāju dzīvos pilsētu teritorijās)¹⁰;
- arvien palielinās enerģijas un pārtikas pieprasījums, kas rada spiedienu uz tādiem resursiem kā zeme un ūdens. Tiek prognozēts, ka par būtisku problēmu kļūs ūdens trūkums — paredzams, ka 2030. gadā puse pasaules iedzīvotāju dzīvos teritorijās, kurās ļoti trūks ūdens¹¹;
- parādās jauni riski, kas, iespējams, var radīt ļoti lielu kaitējumu (ar kosmiskajiem laika apstākļiem saistīti notikumi, negadījumi, kas ietver vairākus riskus, piemēram, 2011. gada Fukušimas trīskāršā katastrofa, kā arī digitālā un augsto tehnoloģiju laikmeta riski, tostarp kiberriski);
- ekstensīvi riski (tādi maza apmēra, bieži un lokāli notikumi kā pēkšņi plūdi, ugunsgrēki un zemes nogrūvumi), bieži tiek novērtēti par zemu un par tiem netiek ziņots, taču tie apdraud vietējo attīstību, kā arī valsts konkurētspēju;
- valstu ekonomika ir globalizēta un tā arvien ciešāk iekļaujas sarežģītās globālās piegādes ķēdēs; kā parādīja 2011. gada plūdi Taizemē, dabas katastrofas radītais trieciens ekonomikai var ietekmēt ekonomikas un uzņēmumus citur pasaulē;
- ekonomikas un finanšu lejupslīdes dēļ valstu budžeti ir noslogoti, tāpēc ir grūti nodrošināt finansējumu katastrofu riska pārvaldībai.

3. ES KATASTROFU RISKA PĀRVALDĪBAS POLITIKA UN IZTURĒTSPĒJAS PROGRAMMA: NOZĪMĪGS IEGULDĪJUMS HRP ĪSTENOŠANĀ

ES krīžu izturētspējas, kā arī risku prognozēšanas, sagatavošanās un reaģēšanas spēju uzlabošana (jo īpaši attiecībā uz pārrobežu riskiem) ir arī stratēģijas “Eiropa 2020”¹² mērķi — konkurētspēja un ilgtspēja ir atkarīgas no efektīvas katastrofu riska pārvaldības, kas palīdz novērst zaudējumus un stiprina arvien lielāko globālo satricinājumu un draudu izturētspēju. Ieguldot katastrofu riska novēršanā un pārvaldībā, tiek būtiski veicināta inovācija, izaugsmes un darbavietu radīšana, paverot arī jaunus tirgus un uzņēmējdarbības iespējas.

Ar ES politiku un finansiālo atbalstu ir gūti būtiski panākumi. Tie ir svarīgi ES rezultāti, kas veidos saskaņotu katastrofu riska pārvaldības politiku, kuru var pārņemt un uz kuras var balstīt jauno starptautiskās katastrofu riska pārvaldības sistēmu.

3.1. Politikā sasniegumi, kas saistīti ar katastrofu riska novēršanu ES

Pārskatītā ES civilās aizsardzības tiesību akta¹³ jaunajos noteikumos ir paredzēta sistēma starptautisku katastrofu riska pārvaldības politikas īstenošanai, kas veicina visaptverošu pieeju

¹⁰ Pasaules veselības observatorija, PVO.

¹¹ ANO Ekonomisko un sociālo lietu departaments (UNDESA).

¹² COM(2010) 2020, 3.3.2010.

¹³ Lēmums Nr. 1313/2013/ES par Savienības civilās aizsardzības mehānismu.

visiem dabas un cilvēku izraisītiem riskiem visos katastrofu pārvaldības cikla posmos (novēršana, sagatavotība, reaģēšana).

Pamatojoties uz jauno tiesību aktu un iepriekšējiem paziņojumiem, kā arī Padomes secinājumiem, galvenie pasākumi ES katastrofu riska pārvaldības sistēmas īstenošanas atbalstam ir šādi.

- **Riska novērtējums un analīze:** pamatojoties uz pieejamajiem valsts riska novērtējumiem, Komisija ir sagatavojusi pirmo starpnozaru risku pārskatu Eiropas Savienībā, pēc iespējas un vajadzības gadījumā ņemot vērā klimata pārmaiņu tālāko ietekmi un pielāgošanās nepieciešamību klimata pārmaiņām. Saskaņā ar konsekvētu pieeju līdz 2015. gada beigām dalībvalstīm ir jā sagatavo nacionālie daudzējāda apdraudējuma novērtējumi, kā arī jāveic valsts riska pārvaldības spēju novērtējums un uzlabotas riska pārvaldības plānošanas novērtējums.
- **Mācību un pieredzes apmaiņas veicināšana pārvaldības uzlabošanai:** gūtās pieredzes apmaiņas un salīdzinošu izvērtējumu izplatīšana un atbalsts (piemēram, 2012. gada Apvienotās Karalistes un 2013. gada Somijas salīdzinošie izvērtējumi¹⁴), lai veicinātu mācības starp dalībvalstīm un sekmētu riska pārvaldības politikas un prakses tālākas izstrādes un īstenošanas virzību.
- Turklāt pašlaik tiek gatavoti **norādījumi par katastrofu novēršanu, pamatojoties uz labas prakses piemēriem** vairākās jomās (pārvaldība, plānošana, dati, risku izziņošana un informācija, pētniecība un tehnoloģijas).
- **Datu pieejamība, piekļuves iespējas, koplietošana un salīdzināmība,** tostarp pašreizējs darbs ar dalībvalstīm un starptautiskajiem partneriem (tajā skaitā *UNISDR* un *IRDR*¹⁵), lai iedibinātu Eiropas standartus un protokolus¹⁶ katastrofu radīto zaudējumu reģistrēšanai.
- **Katastrofu riska pārvaldības ieviešana vispārējā aprītē:** risku novēršanas un pārvaldības apsvērumi ir iestrādāti vairākās ES politikas pamatjomās un finanšu instrumentos, lai atbalstītu ieguldījumus izturētspējas jomā (t. i., kohēzijas politika, transports un enerģētika, pētniecība un inovācija, svarīgu infrastruktūru aizsardzība, pārrobežu veselības apdraudējumi, ietekmes uz vidi novērtējumi, zaļā infrastruktūra, integrēta piekrastes zonu pārvaldība, lauksaimniecība, nodrošinātība ar pārtiku un uzturu, ūdens, plūdu riska pārvaldība, lielu rūpniecisku negadījumu novēršana).
- **Apdrošināšana kā katastrofu pārvaldības instruments:** Zaļās grāmatas par apdrošināšanu pret dabas vai cilvēka izraisītām katastrofām¹⁷ mērķis ir iesaistīt privāto

¹⁴ Atbalsta Eiropas Komisija un tiek izstrādāts sadarbībā ar *UNISDR* un *ESAO*.

¹⁵ Integrēti pētījumi katastrofu riska jautājumos, <http://www.irdrinternational.org>.

¹⁶ De Groeve, T., K. Poljansek and L. Vernaccini, 2013. Recording Disaster Losses: Recommendations for a European approach. Eiropas Savienības Publikāciju birojs, *Scientific and Technical Research Reports EUR* 26111. ISBN 978-92-79-32690-5, DOI: 10.2788/98653 (tiešsaistē), <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/111111111/29296>.

¹⁷ COM(2013)213, 16.4.2013.

sektoru un pētīt veidus, kā efektīvi izmantot apdrošināšanu, stimulējot riska apzināšanos, novēršanu un mazināšanu.

- **Spēcīgāka centienu saskaņotība ar centieniem pielāgoties klimata pārmaiņām**, kā izklāstīts ES stratēģijā par pielāgošanos klimata pārmaiņām¹⁸, tādās plašās jomās kā datu un zināšanu apmaiņa, riska un neaizsargātības novērtēšana, pilsētu izturētspēja, Eiropas standartu izstrāde pret klimatu noturīgai infrastruktūrai, valstu pielāgošanās stratēģiju un riska pārvaldības plānu saskaņotība, sekošana ieguldījumiem izturētspējas jomā¹⁹.
- **Pētniecība un inovācija katastrofu riska pārvaldības jomā**: 2013. gadā Komisija sadarbībā ar ES dalībvalstīm uzsāka iniciatīvu, lai skaidri apkopotu un pilnveidotu zinātniski pamatotas pieejas risku mazināšanas un ārkārtas reaģēšanas jomās. Turklāt saskaņā ar pētniecības programmu “Apvārsnis 2020” tiks atbalstītas uz problēmu risinājumiem vērstas pieejas, lai uzlabotu katastrofu izturētspēju (piemēram, uzraudzība, novēršana, prognozēšana, agrīnā brīdināšana, izpratnes veidošana un klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās tām, saziņa krīzes apstākļos, tehnoloģiju tālāknodošana un pirmsstandartizācija).
- **Pārrobežu ietekmes problēmu risināšana**: (īstenojot makroreģionālus projektus un stratēģijas, piemēram, Baltijas jūras stratēģiju, Donavas stratēģiju vai reģionālās jūras stratēģijas) **un sadarbība** ar kandidātvalstīm, iespējamajām kandidātvalstīm un citām kaimiņvalstīm.
- **Paaugstināta reaģēšanas sagatavotība**: apkopot dalībvalstu atvēlētos resursus, kas paredzēti reaģēšanai katastrofu gadījumā, labāka reaģēšanas plānošana, apmācības tīkls un ciešāka sadarbība starp iestādēm apmācības un praktisku nodarbību jomā²⁰, kā arī nostiprinātas agrīnās brīdināšanas sistēmas²¹. Visā pasaulē tiek arī nodrošināti jauni ātrās reaģēšanas operatīvās vadības pakalpojumi, izmantojot ES kosmosa programmas, piemēram, *Galileo* un *Copernicus*.

3.2. ES atbalsts jaunattīstības valstīm, uzmanību pievēršot izturētspējas veidošanai valstīs, kurās ir tendence uz krīzi

Pamatojoties uz 2012. gada paziņojumu par izturētspēju²² un tālāko rīcības plānu²³, ES ir apņēmusies mazināt neaizsargātību un veidot izturētspēju tālāku krīžu un satricinājumu apstākļos kā priekšnosacījumus nabadzības mazināšanai un ilgtspējīgai attīstībai. Riska pārvaldības pieejas būs visu ES humānās palīdzības un attīstības palīdzības programmu neatņemama daļa visās jomās un apstākļos. Šā darba pamatā būs 2009. gada ES Stratēģija

¹⁸ COM(2013) 216, 16.4.2013.

¹⁹ ES mērķa sasniegšanas veicināšana — 20 % ar klimatu saistīti ieguldījumi no ES budžeta.

²⁰ Lēmums Nr. 1313/2013/ES par Savienības civilās aizsardzības mehānismu.

²¹ Piemēram, *EFFIS* (Eiropas Mežu ugunsgrēku informācijas sistēma) vai *EFAS* (Eiropas Plūdu informācijas sistēma).

²² COM(2012) 586, 3.10.2012.

²³ SWD(2013) 227, 19.6.2013.

katastrofu draudu samazināšanas atbalstam jaunattīstības valstīs²⁴ un 2011. gada īstenošanas plāns²⁵.

ES pieejā izturētspējai nepieciešama vairāku nozaru un vairāku līmeņu pieejas (vietējā, valsts, reģionālā, globālā), kas risina neaizsargātības un nestabilitātes savstarpēji saistītās un cēloniskās problēmas, vienlaikus optimizējot iespējas katrā līmenī vai nozarē. Īpaši uzsvērta ir vietējo, valsts un reģionālu iestāžu līderības nozīme.

Jau ir gūti būtiski panākumi. Nesenās iniciatīvas *SHARE*²⁶, *AGIR*²⁷ un *GCCA*²⁸ jau veicina neaizsargātāko grupu izturētspējas veidošanu. Šajā pašā saistībā ĀKK valstu iekšējā stratēģija²⁹ atbalsta reģionālas katastrofu riska mazināšanas un klimata pārmaiņu stratēģijas un rīcības plānus Āfrikas valstīs un Karību un Klusā okeāna reģiona valstīs.

ECHO sagatavotības programma katastrofu gadījumā (*DIPECHO*), kas ļāva izmēģināt un pārņemt risku mazināšanas kopienas pieejas un pierādītus labas prakses piemērus (tādus kā drošāku skolu, slimnīcu un pilsētu izturētspējas veicināšana), tiks izplatīta arī turpmāk, lai to pārņemtu valdību veidotajā politikā.

Ir arī gūti panākumi krīžu un neaizsargātības novērtējumu jomā, izstrādājot kopēju, pārredzamu un civiliedzīvotāju apdraudējuma zinātniski pamatotu indeksu (*InfoRM*³⁰), kura pamatā ir brīvi pieejami dati un kura mērķis ir katastrofu riska pārvaldības saskaņošana starp dažādiem humānās palīdzības jomas dalībniekiem (ANO Starpaģentūru pastāvīgās komitejas un Eiropas Komisija, kā arī līdzekļu devēju, NVO un dalībvalstu kopīga iniciatīva).

Šīs iniciatīvas tiks arī iestrādātas plašākajā ES ārējā politikā, tostarp kopējā ārpolitikā un drošības politikā (piemēram, darbs ar konfliktu novēršanu un konfliktu agrīnās paziņošanas sistēmas izstrāde).

4. JAUNĀ PAMATPLĀNA PRINCIPI

Apstākļos, kad visā pasaulē parādās arvien vairāk vajadzību un jaunu izaicinājumu, pamatplānā, kas turpina HRP, ir jānosaka un jāīsteno pieejas un praktiski pasākumi, kas efektīvāk samazinātu katastrofu risku un stiprinātu izturētspēju. Pamatojoties uz pašreizējā HRP panākumiem un gūto mācību, HRP pamatplānā laikposmam pēc 2015. gada ir jāiekļauj turpmāk tekstā izklāstītie principi.

i) Uzlabot pārskatatbildību, pārredzamību un pārvaldību

²⁴ COM(2009)84, 23.2.2009.

²⁵ SEC(2011)215, 16.02.2011.

²⁶ Atbalsts Āfrikas raga izturētspējai.

²⁷ *AGIR* Sāhela.

²⁸ Pasaules klimata pārmaiņu alianse (*GCCA*) <http://www.gcca.eu>.

²⁹ Eiropas Kopiena — ĀKK valstu grupas ĀKK iekšējie stratēģijas dokumenti un daudzgadu indikatīvā programma.

³⁰ Riska pārvaldības indekss (*InfoRM*), <http://inform.jrc.ec.europa.eu>.

Pašreizējais pamatplāns ir brīvprātīgs, un tā pamatā ir pašnovērtējumi. Lai gan ir paredzēts, ka turpmākais plāns nebūs saistošs, tā veidošanas sarunās jāparedz noteikts standartu un mehānismu kopums, kas nodrošinātu, ka dažādus iesaistītos dalībniekus var saukt pie atbildības par to rīcību (vai nerīkošanos). Plānā jāparedz stimuli saistību ievērošanai, vienlaikus nodrošinot līdzdalību īstenošanas procesā.

Jāievieš periodiskas salīdzinošās izvērtēšanas mehānismi, tostarp brīvprātīga salīdzinošā izvērtēšana (kā veiksmīgi izmēģināts Apvienotajā Karalistē un Somijā saistībā ar ES sadarbību katastrofu riska pārvaldības jomā un saistībā ar HRP), kas būtu noderīgi instrumenti, lai uzlabotu lēmumu pieņemšanu, dalītos pieredzē un nodrošinātu labāku pārskatatbildību.

Lai uzlabotu pārredzamību, jaunajā pamatplānā ir jāparedz pamatotu un salīdzinošu datu apkopošana un kopīga izmantošana par zaudējumiem katastrofu gadījumos, kā arī apdraudējumiem un neaizsargātību, ievērojot atklātu datu politiku, tajā skaitā izstrādājot kopīgus un savstarpēji izmantojamus datu un risku novērtēšanas protokolus, kā arī publiskus risku reģistrus un datu bāzes. Standartizācija jāpiemēro arī vispārējiem ar riska pārvaldību saistītiem pasākumiem. Tie jāatbalsta ar sistemātiskiem sabiedrības izpratnes veidošanas pasākumiem par jautājumiem, kas saistīti ar risku, kā arī riska un krīzes komunikācijas uzlabošanai (izglītība, plašsaziņas līdzekļu iesaistīšana, tīkli).

Ar jauno pamatplānu jāturpina uzlabot valdības darbība katastrofu pārvaldībā visos līmeņos un visās nozarēs, veidojot efektīvus koordinācijas mehānismus un ilgtspējīgas partnerības starp dažādām valsts iestādēm un attiecīgajām ieinteresētajām personām (pilsonisko sabiedrību, akadēmiskās vides pārstāvjiem un pētniecības iestādēm, kā arī privāto sektoru). Jānodrošina attiecīgo dalībnieku un kopienu līdzdalība lēmumu pieņemšanā, ieviešot iekļaujošus līdzdalības mehānismus un veicinot uz tiesībām balstītu pieeju³¹. Lai uzlabotu pilsētplānošanu un pilsētu izturētspēju, kā arī nodrošinātu vietējo politisko saistību ievērošanu un efektīvu esošo tiesisko un politikas sistēmu īstenošanu, ir būtiski uzturēt spēcīgas vietējās struktūras un uzlabot vietējo iestāžu spējas.

Jaunā pamatplāna īstenošanā un katastrofu riska mazināšanas reģionālajās platformās svarīga loma jāuzņemas reģionālajām starpvaldību organizācijām, jo vairākos reģionos (tajā skaitā ES) tiek izstrādātas integrētas reģionālās katastrofu riska pārvaldības stratēģijas. Jāveicina arī efektīvāki reģionālie mehānismi un programmas sadarbības un spēju veidošanas jomā, jo īpaši, lai novērstu kopīgus un pārrobežu riskus. Jāsekmē arī reģionālu risku novērtējumu izstrāde un efektīvāka plānošana.

ii) Izveidot pamatplānu, kas vērstas uz rezultātiem; mērķu un rādītāju nozīme panākumu novērtēšanai un īstenošanas veicināšanai

Saskaņā ar pašreizējām HRP pasākumu prioritātēm un rādītājiem³² tiek ņemts vērā apmērs, kādā valstis izstrādājušas politiku un izveidojušas iestādes, kas nepieciešamas katastrofu riska mazināšanai. Tomēr piecu HRP prioritāšu īstenošanā gūto panākumu paškontrolē vēl nav likusi valstīm konsekventi pievērsties katastrofu riska un izturētspējas uzraudzībai. Turklāt nav bijušas saiknes starp HRP gūto panākumu uzraudzību un TAM³³ un UNFCCC panākumu

³¹ Piemēram, tiesības uz aizsardzību, informāciju vai konsultācijām.

³² 22 pamatrādītāji 5 rīcības prioritātēs.

³³ Tūkstošgades attīstības mērķi.

uzraudzības mehānismiem. Šis nepilnības vajadzētu novērst ar jaunu, vienkāršotu uzraudzības sistēmu, kas kļūtu par panākumu novērtējuma efektīvāku instrumentu, veicinot īstenošanu dažādos līmeņos un daloties panākumu pieredzē.

Lai efektīvi izmērītu jaunā pamatplāna īstenošanu un veicinātu lielāku pārskatatbildību, jāturpina uz rīcību vērstu mērķu izstrāde. Tiem jābūt saistītiem ar katastrofu izturētspējas pamatkomponentiem un jānodrošina valstis ieviest un efektīvi izstrādāt vajadzīgo politiku un instrumentus, lai novērstu risku rašanos un uzkrāšanos, tādējādi mazinot katastrofu risku un stiprinot izturētspēju.

Mērķiem jābūt politiski pieņemamiem, praktiski izpildāmiem un izmērāmiem, sasniedzamiem un vērstiem uz rezultātu, kā arī ar skaidru īstenošanas termiņu. Iespējamajās jomās varētu būt paredzētas saistības līdz noteiktam datumam izstrādāt un īstenot integrētus riska pārvaldības risinājumus un novērtēt riska pārvaldības spējas (kā jau paredzēts ES civilās aizsardzības tiesību aktos) vai citas uz rezultātu vērstas darbības (nodrošināt, lai visiem iedzīvotājiem, tostarp neaizsargātām personām, būtu pieejamas agrīnās brīdināšanas un risku informēšanas sistēmas, lai jaunizveidotā infrastruktūra, tostarp slimnīcas, veselības aprūpes iestādes un skolas, varētu izturēt katastrofas, un lai tiktu samazināts apdraudēto iedzīvotāju un infrastruktūru procents).

Universālu mērķu noteikšana varētu veicināt integrētāku pieeju, lai visā pasaulē varētu salīdzināt īstenošanas rezultātus un apmainīties ar labas prakses piemēriem starp attīstītajām un jaunattīstības valstīm.

Tomēr šķiet, ka dažādo valstu un reģionu ļoti atšķirīgo riska profilu dēļ konkrētāku mērķu un rādītāju noteikšana ir piemērotāka valsts un reģionālā mērogā. Attīstot vairākos reģionos izstrādātās reģionālās stratēģijas, attiecībā uz mērķiem jāatbalsta reģionāla pieeja, ņemot vērā apdraudējuma specifiku un HRP īstenošanas panākumus, kā arī pašreizējos reģionālos mehānismus katastrofu pārvaldības jomā.

Turklāt rādītāji, pēc kuriem nosaka, kā laika gaitā mainās katastrofu sekas, ļautu vieglāk sekot līdzi tam, kā veidojas katastrofu izturētspēja. Piemēram, to varētu noteikt ar tādiem rādītājiem kā katastrofu biežums, tieši ekonomiskie zaudējumi, kas izteikti procentos no valsts IKP, upuru un ievainoto skaits, apdrošināto zaudējumu apjoms pretstatā kopējiem zaudējumiem, katastrofu riska mazināšanas un sagatavotības jomām piešķirtā privātā un publiskā budžeta procentuālā attiecība (ko, piemēram, nosaka, izmantojot uzticamu katastrofu riska pārvaldības sekošanas sistēmu³⁴).

Jomās, kur tas ir visvairāk vajadzīgs, mērķiem un to rādītājiem ir jāpanāk reāls zaudējumu un riska samazinājums.

iii) Veicināt ilgtspējīgu un gudru izaugsmi

Ar jauno pamatplānu ir jāveicina aizsardzība pret katastrofām ekonomikas un finanšu jomas lēmumos un stratēģijās gan publiskajā, gan privātajā nozarē. Īpaša uzmanība jāpievērš katastrofu novēršanas pasākumu izmaksu un ieguvumu analīzei — arī lai veicinātu līdzekļu

³⁴ Papildinot pašreizējos, tostarp Rio politikas rādītājus <http://www.oecd.org/dac/stats/rioconventions.htm>.

piešķiršanu. Visos lielākajos infrastruktūras objektos un projektos jāņem vērā potenciālie riski, un tiem jābūt noturīgiem pret klimata ietekmi un katastrofām.

Svarīgi, lai jaunais HRP tiktu izstrādāts un īstenots ciešā sadarbībā ar privāto nozari, starptautiskajām finanšu iestādēm, piemēram, EIB³⁵ un ERAB³⁶, kā arī lielākajiem ieguldītājiem. Jāveicina jaunas visu uzņēmumu līdzdalības iniciatīvas, tostarp partnerību veidošana starp publiskajām, privātajām un citām ieinteresētajām personām. Lai sniegtu atbalstu valstīm un reģioniem, kas ir īpaši neaizsargāti pret katastrofām, liela nozīme jāparedz ne vien apdrošināšanas/pārpadrošināšanas vērtību ķēdei, tostarp (pār)apdrošināšanas starpniekiem, apdrošināšanas un pārpadrošināšanas uzņēmumiem, bet arī tirgus instrumentiem, lai veidotu efektīvus finanšu mehānismus neparedzētiem gadījumiem un novērstu riskantu rīcību.

Jāturpina atbalstīt novatoriskas katastrofu pārvaldības tehnoloģijas un instrumentus (IKT, agrīnās brīdināšanas sistēmas, izturīga infrastruktūra un ēkas, zaļā infrastruktūra, klimata un integrētu katastrofu riska modelēšana, pieejas, kuru pamatā ir ekosistēma, komunikācijas, zināšanu pārvaldība). Tas arī radīs plašākas uzņēmējdarbības iespējas un veicinās videi nekaitīgu izaugsmi.

Jaunajā pamatplānā jānostiprina sadarbība starp zinātni un politiku, pārvēršot kapitālā zināšanas, tostarp inovācijas un tehnoloģijas. Daudz efektīvāk ir jāizmanto zinātniskais darbs un pētniecība gan eksakto, gan sociālo zinātņu jomās, lai sistemātiski sniegtu informāciju politikas veidošanai un pasākumu īstenošanai. Tai jābūt tālredzīgai un visaptverošai pieejai, kas ietver vairākus riskus (gan dabas, gan cilvēka radītus, tajā skaitā arī rūpnieciskos un ķīmiskos negadījumus), kā arī uz risinājumiem vēršiem pētījumiem, lai labāk risinātu nākotnē gaidāmos riskus un sociālās problēmas. Šajā jomā ļoti liela nozīme ir ciešai starptautiskai sadarbībai.

Būtiski nosacījumi, lai ilgtermiņā nodrošinātu ilgtspējīgu izaugsmi, ir kopēja pieeja, pielāgojoties klimata pārmaiņām, īpašas uzmanības pievēršana riska pamatfaktoriem ekosistēmas pārvaldības jomā, resursu efektivitāte, zemes izmantošana un pilsētplānošana, vides monitorings un ietekmes novērtēšana.

iv) Ņemt vērā neaizsargātību un vajadzības visaptverošā sistēmā

Jaunajam HRP jābūt iekļaujošākam un jāņem vērā dzimumu līdztiesības jautājumi. Nepieciešams mērķtiecīgāk pievērsties īpaši neaizsargātām personām (bērniem, gados vecākiem cilvēkiem, personām ar invaliditāti, bezpajumtniekiem, maznodrošinātām un ar pārtiku nepietiekami nodrošinātām personām) un pilsoniskajai sabiedrībai un ir jānotiek tiesību nostiprināšanai. Tas nozīmē, ka efektīvi jāizmanto attiecīgi sociālās drošības sistēmas mehānismi un sociālā nodrošinājuma sistēmas, kas reaģē uz katastrofu riskiem. Veidojot mājsaimniecību un kopienu izturētspēju, jāveicina sieviešu loma.

Īpaša uzmanība jāpievērš izturētspējas veidošanai visās pilsētu un neaizsargātās lauku teritorijās, kā arī piekrastes zonās, tostarp veicot integrētu plānošanu. Šajā saistībā noderīgi ir visaptveroši riska novērtējumi, stabili koordinācijas mehānismi starp vietējām un valsts

³⁵ Eiropas Investīciju banka.

³⁶ Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka.

pārvaldes iestādēm, aktīvi iesaistot pilsonisko sabiedrību un organizējot izpratnes veidošanas iniciatīvas (piemēram, pilsētu mērķsadarbība).

Visā pasaulē katastrofu risks ir īpaši koncentrēts nabadzīgākās valstīs, kurās ir mazāk attīstīta pārvaldība. Daudzos gadījumos šo neaizsargātību papildina politiskā nestabilitāte un konflikti. Tāpat izturētspējas pieeja, kas labi darbojas stabilā un labi pārvaldītā valstī, nebūs tieši piemērojama valstī, kas atrodas konfliktsituācijā.

Tādēļ, apsverot piemērotākos katastrofu riska mazināšanas veidus, jaunajā pamatplānā kā viens no aspektiem ir jāiekļauj valsts nestabilitāte un konflikti. Visaptverošā starptautiskā sistēmā papildus dabas apdraudējumiem ir arī jānovērš citi vardarbības un nestabilitātes veidi, kā arī tehnoloģiskie riski, tajā skaitā gan nelielas ikdienas nelaiemes, gan globāli satricinājumi, piemēram, pārtikas un uztura nodrošinājuma trūkums un epidēmijas.

v) Panākt saderību ar starptautisko darba kārtību

Politikas jomas, kas saistītas ar katastrofu riska pārvaldību un pielāgošanos klimata pārmaiņām, ir būtiski iekļaut starptautiskajā ilgtspējīgas attīstības darba kārtībā. Katastrofu izturētspēja un ar to saistītie iepriekš izklāstītie riska faktori kā svarīgi jautājumi jau ir iekļauti starptautiskajos sagatavošanās darbos attīstības programmai pēc 2015. gada saistībā ar nabadzības izskaušanu un ilgtspējīgu attīstību.

Turklāt 2015. gada vienošanās izstrāde par klimata pārmaiņām ir vēl viena iespēja, lai veicinātu pielāgošanās centienus un integrētu katastrofu riska pārvaldību. Tā ir jāveido un jākoordinē saskaņā ar *UNFCCC*, piemēram, valsts pielāgošanās plānošanas procedūru, Klimata pārmaiņu mazināšanas fonda pielāgošanās instruments, kā arī Varšavas Starptautisko mehānismu zaudējumu un kaitējuma gadījumā. Saskaņā ar tādām iniciatīvām kā kopīgie nacionālie rīcības plāni (KNRP) Klusā okeāna reģiona valstīs tiek apvienoti centieni, lai pielāgotos klimata pārmaiņām un ieviestu katastrofu riska pārvaldību, un tie ir jāveicina citos reģionos.

Paralēli notiek arī citi saistīti starptautiski augsta līmeņa pasākumi, jo īpaši veltīti uzturam³⁷, bioloģiskajai daudzveidībai³⁸ un kultūrai³⁹. Šogad norisinās arī ANO trešā konference par mazo salu jaunattīstības valstīm, kā arī ANO Ģenerālās asamblejas līderu augstākā līmeņa sanāksme par klimata pārmaiņām.

Šajos forumos apspriestajām un Hjogo rīcības pamatplānā laikposmam pēc 2015. gada iekļautajām politiskajām stratēģijām, mērķiem un uzdevumiem, kā arī to uzraudzībai jābūt savstarpēji atbalstošai un stiprinošai.

Jaunajā pamatplānā ir arī jāprecizē attiecības starp *UNISDR* un *UNFCCC*, kā arī citām ANO struktūrvienībām, kas ir atbildīgas par globālā un valsts mēroga reakcijas izstrādi, kas saistīti ar katastrofu risku un klimata pārmaiņu ietekmi.

³⁷ 2014. gada novembra ANO Starptautiskā konference par uztura jautājumiem (*ICN2*).

³⁸ ANO Konvencijas par bioloģisko daudzveidību (*CBD*) pušu 12. konference, kas norisināsies 2014. gada oktobrī Korejā, un Nagojas Protokola pušu 1. sanāksme.

³⁹ ANO Ģenerālās asamblejas īpašā 2014. gada septembra sesija par pamatiedzīvotājiem, kā arī plānota ANO Ģenerālās asamblejas augsta līmeņa sanāksme par kultūru un ilgtspējīgu attīstību.

Visbeidzot, ļoti būtiska ir arī pakāpeniska starptautiska atzīšana, ka novēršana ir tiesisks pienākums (*novēršanas pienākums*), Starptautisko tiesību komisijai izstrādājot starptautiskus tiesību aktus saistībā ar “Personu aizsardzību katastrofu gadījumos”, un tie ir jāizmanto kā līdzeklis, lai uzlabotu HRP īstenošanu pēc 2015. gada.

6. RAUGOTIES NĀKOTNĒ

Hjogo rīcības pamatplāns laikposmam pēc 2015. gada ir būtiska iespēja izvērst katastrofu riska pārvaldību visā pasaulē.

Šajā paziņojumā izklāstītajām idejām vajadzētu būt par pamatu turpmākam dialogam ar ES dalībvalstīm, Eiropas Parlamentu, Reģionu komiteju, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un citām ieinteresētajām personām (pilsonisko sabiedrību, akadēmiskās vides pārstāvjiem un privāto nozari), kā arī starptautiskajiem partneriem un ANO sistēmu par to, kā turpmāk veidot šo darba kārtību, gatavojoties Sendai augstākā līmeņa sanāksmei.